

GORIŠKA: Zgodovinski spomin – kmetijske strokovne in izobraževalne inštitucije na Goriškem

Zavod nadaljuje žlahtno tradicijo

Pozno poletje se nagiba v jesen. To je letni čas obiranja plodov ter ocenjevanja letine in obenem tudi novih začetkov pridobivanja znanja v šolah. Zato je primerno, da se prav v tem času poskusimo spomniti, kako so na Goriškem že pred 145 leti uresničili dolgoletna prizadevanja in ustanovili kmetijsko poskuševališče in kmetijsko šolo.

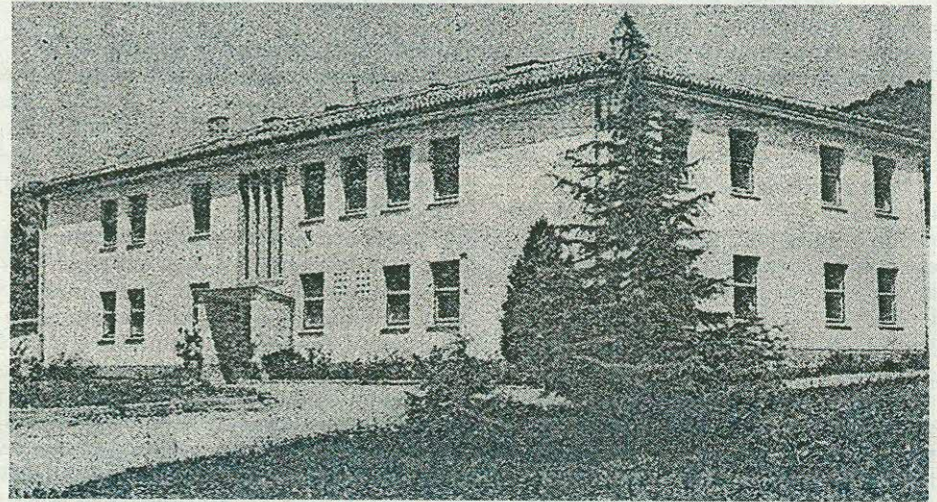
Že leta 1765 je cesarica Marija Terezija s sklepom ustanovila cesarsko-kraljevo (c.k.) kmetijsko družbo Goriške, katere ena glavnih dejavnosti je bila širjenje kmetijskega znanja s tiskom. Tako je družba že leta 1782 natisnila zbirko kmetijskih razprav v italijanskem jeziku, pri kateri sta sodelovala tudi prirodoslovec Scopoli iz Idrije in deželni zdravnik Muznik. Prvi slovenski list na Goriškem je bil Umni gošpodar, ki je izhajal kot mesečnik od julija 1863 do konca leta 1865. Ena od njegovih nalog je bilo splošno izobraževanje bralcev. Poleg rubrik: Deželni zbor, Državni zbor, Ogled po svetu je bralce predvsem seznanjal z uradnimi spisi c.k. kmetijske družbe in daljšimi prispevki, ki so pisali o razvoju tehnike in znanosti, o vremenu, o osnovah kmetijske kemije, o goriški zastavljalnici in hranilnici in tako naprej, vključno s primernostjo posameznih vrst dreves za pogozdovanje Krasa. Leta 1869 je kot njegovo nadaljevanje začel izhajati Gospodarski list, ki je z manjšimi prekinjavami izhajal vse do leta 1902.

V letih 1867-1869 je avstrijska vlada ustanovila ministrstvo za kmetijstvo in obenem več kmetijskih poskusnih postaj ter nižjih, srednjih in visokih šol za kmetijstvo. V istem obdobju so deželni odbori organizirali deželne kmetijske službe s potovalnimi učitelji ob že zgoraj omenjenem začetku izhajanja strokovno-političnih časopisov. Med slovenskimi dežela-

mi je bila Goriška prva, ki je dobila svilorejsko poskusno postajo in kmetijsko šolo s slovenskim oddelkom. Skladno s temeljnimi pravicami, ki so jamčile državljanom enakost pred zakonom, so bila vsakomur po sposobnostih dostopna vsa uradna službena mesta. V deželno kmetijsko službo in njene ustanove so sprejemali samo uradnike, strokovnjake in učitelje, ki so obvladali tudi deželni jezik. V goriških ustanovah so od vsega začetka delovali slovenski strokovnjaki, katere štejemo med strokovne prvake, saj so s svojim delom veliko prispevali za razvoj kmetijstva obenem pa še za gospodarski napredek in narodno prebujenje goriških Slovencev.

145-letnemu jubileju deželne kmetijske šole v Gorici s svojim italijanskim in slovenskim oddelkom se letos pridružuje enak jubilej "c.k. poskuševališča za svilorejo" (poskusni zavod-inštitut za svilorejo) v Gorici. To je bila prva znanstvena kmetijska ustanova na Slovenskem, saj sta Maribor in Ljubljana dobila podobni ustanovi šele leta 1894 in 1896. Goriški svilorejski zavod je bil državna ustanova, ki ga je ministrstvo za kmetijstvo potrdilo z dekretom 2. januarja leta 1869, delovati pa je začel aprila istega leta. Namen in program dela s cilji zavoda je bil objavljen v časopisu Gospodarski list (10. junija 1869, str. 4-6).

Na začetku je zavod raziskoval le svilorejo, nekaj raziskovalnih nalog s področja ostalih vej kmetijstva je opravila kmetijska šola, kamor sodijo poskusi z vini in umetnimi gnojili. Zavod je v nadaljevanju organiziral več tečajev in strokovnih srečanj ter izdajal svoje glasilo v nemškem

Kmetijski zavod Nova Gorica - fotografija je bila objavljena v sklopu prispevka dr. Cirila Mastnaka leta 1969 pod naslovom: Kmetijski zavod Gorica nadaljuje stoletno izročilo

membno vlogo pri tem je imela tudi izgradnja železnice. Do konca prve svetovne vojne so iz Gorice in Trsta pošiljali zgodnje sadje, grozdje in zelenjavo ter vino na trge po širnem ozemlju avstroogrške države. Svetovna vojna in italijanska okupacija sta primorskemu kmetijstvu povzročili veliko škodo. Mnogi poizkusi modernizacije so zaradi italijanske agrarne politike in konkurence propadli. Mladi ljudje so bili prisiljeni iskati zaslužek v Italiji, ali pa so bežali v Jugoslavijo. Med begunci so se mnogi uveljavili kot pionirji jugoslovenskega plantažnega sadjarstva in vrtnarstva.

Do konca 19. stoletja so v vseh deželah vpeljali rodovniške knjige kot prizadevanje rejcev domačih živali, da za nadaljnjo rejo odbirajo boljše živali. Organizirano rejsko delo v govedoreji beleži svoje začetke že pred prvo svetovno vojno. Z mlekom in klavno živino je bilo treba oskrbovati Trst in ostala mesta. Med obema vojnoma so

živalskih bolezni in postavil temelje organizirani službi zdravstvenega varstva živali. S priključitvijo živinorejske selekcijske in rodovniške službe so leta 1959 ustanovili Živinorejsko veterinarski zavod in obenem začeli s pripravami za gradnjo novega zavoda v Novi Gorici. Selitev na novo lokacijo v Kromberku je bila konec leta 1961. Istega leta so priključili strokovne službe za rastlinsko proizvodnjo vključno z gozdarstvom in ga preimenovali v Kmetijski zavod. Ob pomoči skupščine občine Nova Gorica je zavod leta 1968 ustanovil kmetijsko šolo in priključil Veterinarsko postajo Gorica ter uspel z vpisom med raziskovalne organizacije. Po priključitvi veterinarskih postaj Nova Gorica, Vipava in Idrija ter v kasnejših letih še Tolmin, Ajdovščina in Postojna je od leta 1974 imel naziv in organizacijsko obliko kot Kmetijsko veterinarski zavod (KVZ). To je obdržal vse do leta 2001, ko se je preoblikoval skladno z

službe in daljšim prispevki, ki so pisali o razvoju tehnike in znanosti, o vremenu, o osnovah kmetijske kemije, o goriški zastavljalnici in hranilnici in tako naprej, vključno s primernostjo posameznih vrst dreves za pogozdovanje Krasa. Leta 1869 je kot njegovo nadaljevanje začel izhajati *Gospodarski list*, ki je z manjšimi prekinitvami izhajal vse do leta 1902.

V letih 1867-1869 je avstrijska vlada ustanovila ministrstvo za kmetijstvo in obenem več kmetijskih poskusnih postaj ter nižjih, srednjih in visokih šol za kmetijstvo. V istem obdobju so deželni odbori organizirali deželne kmetijske službe s potovalnimi učitelji ob že zgoraj omenjenem začetku izhajanja strokovno-političnih časopisov. Med slovenskimi dežela-

145-letnemu jubileju deželne kmetijske šole v Gorici s svojim italijanskim in slovenskim oddelkom se letos pridružuje enak jubilej "c.k. poskuševališča za svilorejo" (poskusni zavod-inštitut za svilorejo) v Gorici. To je bila prva znanstvena kmetijska ustanova na Slovenskem, saj sta Maribor in Ljubljana dobila podobni ustanovi šele leta 1894 in 1896. Goriški svilorejski zavod je bil državna ustanova, ki ga je ministrstvo za kmetijstvo potrdilo z dekretom 2. januarja leta 1869, delovati pa je začel aprila istega leta. Namen in program dela s cilji zavoda je bil objavljen v časopisu *Gospodarski list* (10. junija 1869, str. 4-6).

Na začetku je zavod raziskoval le svilorejo, nekaj raziskovalnih nalog s področja ostalih vej kmetijstva je opravila kmetijska šola, kamor sodijo poskusi z vini in umetnimi gnojili. Zavod je v nadaljevanju organiziral več tečajev in strokovnih srečanj ter izdajal svoje glasilo v nemškem in italijanskem jeziku. Leta 1881 je svoje dejavnosti razširil na področje vinarstva in deset let zatem dobil naziv "c.k. kmetijsko-kemično poskuševališče". Kljub temu je zavod še naprej poglobljeno raziskoval svilorejo in obenem opravljal še številne raziskave s področja vinogradništva, vinarstva, poljedelstva, travništva in sadjarstva ter živinoreje in mlekarnstva ter več tisoč kemičnih in mikroskopskih analiz. Izsledki raziskav so objavljeni v različnih publikacijah v nemškem, italijanskem in slovenskem jeziku. Letna poročila v slovenskem jeziku so ohranjena v *Gospodarskem listu* (1869-1879, 1881-1902) in *Primorskem gospodarju* (1905-1915). Med prvo svetovno vojno se je zavod deloma preselil v Linz, deloma pa je ostal v Gorici.

Goriško kmetijstvo, posebno še sadjarstvo, vinogradništvo in vrtnarstvo je torej doživelo svojo prenovo že v drugi polovici 19. stoletja z ustanovitvijo deželne kmetijske službe in kmetijskih šol ter kmetijsko-kemičnega poskuševališča. Zelo po-

membrno vlogo pri tem je imela tudi izgradnja železnice. Do konca prve svetovne vojne so iz Gorice in Trsta pošiljali zgodnje sadje, grozdje in zelenjavo ter vino na trge po širnem ozemlju avstroogrške države. Svetovna vojna in italijanska okupacija sta primorskemu kmetijstvu povzročili veliko škodo. Mnogi poizkusi modernizacije so zaradi italijanske agrarne politike in konkurence propadli. Mladi ljudje so bili prisiljeni iskati zaslužek v Italiji, ali pa so bežali v Jugoslavijo. Med begunci so se mnogi uveljavili kot pionirji jugoslovanskega plantažnega sadjarstva in vrtnarstva.

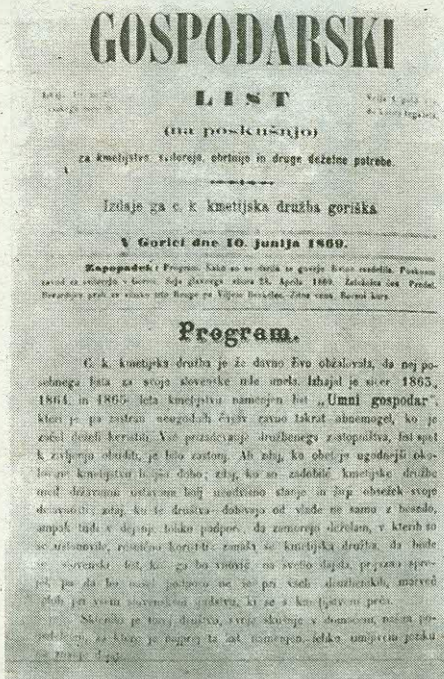
Do konca 19. stoletja so v vseh deželah vpeljali rodovniške knjige kot prizadevanje rejcev domačih živali, da za nadaljnjo rejo odbirajo boljše živali. Organizirano rejsko delo v govedoreji beleži svoje začetke že pred prvo svetovno vojno. Z mlekom in klavno živino je bilo treba oskrbovati Trst in ostala mesta. Med obema vojnoma so močno uvažali plemensko živino sivo-rjave pasme, ki je bila bolj produktivna od križancev in nekdanje domače pasme. Kupovali so jo predvsem v Švici in italijanskih pokrajinah ob švicarski meji. Prihajala je zlasti na Kras, na Vipavsko in v Čepovan. Od takrat so ohranjeni rodovniki za sivo-rjavo in rdeče cikasto pasmo. Druga svetovna vojna in povojni čas sta prekinila organizirano živinorejsko delo. Veliko plemenske živine so pobrali vojaki in obvezne oddaje.

Prva kmetijska strokovna ustanova po drugi svetovni vojni na Goriškem je bila Postaja za sadjarstvo in vinogradništvo v Šempetru pri Gorici (1952), kjer so izdelovali načrte za obnovo nasadov in vpeljali terasiranje terena, izvajali analize zemlje in vina ter zasadili lastni sortiment breskev in trt in tako preizkušali nove sorte sadnih vrst tega področja. V naslednjih letih so ustanovili še Center za umetno osemenje v Renčah (1956), ki je leta 1958 pričel z laboratorijsko diagnostiko

živalskih bolezni in postavil temelje zagotovitve službi zdravstvenega varstva živali. S priključitvijo živinorejske selekcijske in rodovniške službe so leta 1959 ustanovili Živinorejsko veterinarski zavod in obenem začeli s pripravami za gradnjo novega zavoda v Novi Gorici. Selitev na novo lokacijo v Kromberku je bila konec leta 1961. Istega leta so priključili strokovne službe za rastlinsko proizvodnjo vključno z gozdarstvom in ga preimenovali v Kmetijsko zavod. Ob pomoči skupščine občine Nova Gorica je zavod leta 1968 ustanovil kmetijsko šolo in priključil Veterinarsko postajo Gorica ter uspel z vpisom med raziskovalne organizacije. Po priključitvi veterinarskih postaj Nova Gorica, Vipava in Idrija ter v kasnejših letih še Tolmin, Ajdovščina in Postojna je od leta 1974 imel naziv in organizacijsko obliko kot Kmetijsko veterinarski zavod (KVZ). To je obdržal vse do leta 2001, ko se je preoblikoval skladno z Zakonom o Kmetijsko gozdarski službici Slovenije in dobil sedanjí naziv Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica (KGZS-Zavod-GO). Predhodno so leta 1990 ustanovili kmetijsko svetovalno službo (KSS), ki je za področje Primorske delovala v oddelku KSS Primorske pri KVZ Nova Gorica. Leta 1995 se je po Zakonu o veterinarstvu večina veterinarske dejavnosti izločila iz KVZ in se delno prenesla na Veterinarski zavod Slovenije, delno pa se je v postopku lastninskega preoblikovanja ponovno organizirala v posamezne veterinarske ambulante.

Kljub tako izjemno številnim spremembam na vseh področjih pa današnji Kmetijsko gozdarski zavod še vedno uspešno nadgrajuje žlahtno tradicijo v tesni povezavi z razvojem vseh kmetijskih panog v svojem okolju, za kar gredo vsem bivšim in sedanjim tu zaposlenim vse pohvale in iskrene čestitke.

Po zgodovinskih virih povzela in uredila mag. Darinka Blažica

Gospodarski list, naslednik Umnega gospodarja